L-INKWIET TAS-SUR MARTIN

Kummiedja ta' Ġ. AQUILINA

NIES LI JIDHRU

MARTIN, *Raħli minn Għawdex (li jista' jkun tip ta' kull raħli minn Malta).*
MARIJA, *Tifla ta' Martin u għarusa ta' Karlu, seftura tas-Sliema.*
TEREŻA, *Tifla oħra ta' Martin u għarusa ta' Ġużepp, seftura tas-Sliema.*
KARLU, *Mastrudaxxa; membru tal-Partit tas-Sofor.*
ĠUŻEPP, *Bil-ħanut tax-xorb; membru tal-Partit tal-Hodor.*
TABIB, *Tabib tar-Raħal; wieħed mill-ħbieb ta' Ġużepp.*
KARMNU, PAWLU } *Ħbieb ta' Ġużepp, żewġ kandidati tal-Partit tal-Hodor.*
SURMAST, *Is-Surmast ta' l-Iskola tar-Raħal, ħabib ta' Karlu.*
TONI, *Pulizija (bil-frank), ħu Karlu.*
WIĠI, *Kandidat ieħor tal-Partit tas-Sofor.*
FREDU, *Ħabib ta' Karlu.*
KURUN, *Il-Ħuttab.*

Fl-għorfa s-sabiħa ta' dar tar-raħal. Imgħammra skond l-istil ta' kamra tal-pranzu tar-raħal li hija l-kamra s-sabiħa li tinżamm magħluqa u tinfetaħ għat-tberik, nhar il-Għid biss u meta jraqqdu xi ħadd għandhom — tabib, kappillan ecc. Jidhru żewġ xbejbiet fuq tagħhom, libsin tal-festa, jiftħu kxiexen minn żewġ gradenzi waħda ġenb u l-oħra ieħor.

MARIJA: Min għandu żaqqu tuġgħu ħallih imut biha.

TEREŻA: Jieħu porga mhux aħjar milli jmut? Kemm int qalbek iebsa!

MARIJA: [*Tisfoga fuq qmis ta' taħt bija u titniba*] Taf x'qaltli Dovina tal-Karrett hux? Taf x'kellha wiċċ tgħidli hux?

TEREŻA: X'qaltlek?

MARIJA: Qaltli Karlu tiegħek jaf li kont man-nies?

TEREŻA: X'riedet tgħid il-kiesħa? Mhux kulħadd jaħdem biex jaqla' x'jiekol? Hi ma tagħżaqx ma' missierha, biċċa ta' bidwija li hi! Jew jidhrilha li huma xi gabillotti hej, għax għandhom l-Għalqa tal-Mejjet tagħhom u xi żewġ irziezet... U ħallejtha b'xejn?

MARIJA: Hallejtha b'xejn? Mela jiena xi darba ħallejtha b'xejn lil xi ħadd. [*Terħi dak li jkollha f'idejha u b'idejha fuq qaddha qisha qed tirripeti*

x-xena] Dovin, ghidtilha, jiena bint il-galantomi. Il-faqar mhux għajb. Kulħadd jaħdem biex igħix. U jiena minn għand is-sinjuri tgħallimt ħafna edukazzjoni. Min jibqa' r-raħal jibqa' ta' wara l-muntanji bħalek!

TEREŻA: Daqshekk biss? U ma qbadthiex qabda minn xagħarha?

MARIJA: Ma qbadthiex minn xagħarha għal Alla. Imma qbadtha minn idha. Għedtilha: Iftaħ dik l-id! Beżgħet. Qaltli għalfejn? U int kemm ħadt għalik... Għidtlek, iftaħha dik l-id! Fetħitha. Għedtilha: Hares lejn idek u lejn idi. Liema l-isbaħ minnhom? Int tifla ta' gabilott u idejk kollha kallijiet tal-imgħażqa. Idi ma messet qatt mgħażqa bħal tiegħek. Biex ma nħarrax idejja s-sinjuri kienu jixtruli l-*hand cream*. Idejja ta' sinjurina, tiegħek ta' bidwija! Għedtilha sewwa?

TEREŻA: Imma daqshekk biss?

MARIJA: Isma', ħej, jaqaw ridtni nonxorha mejta fl-art u mmur il-ħabs għal wiċċek jew?

TEREŻA: Halli għalija li kieku għajret lili seftura. Kieku mhux daqshekk biss għamiltilha.

MARIJA: U jien mhux daqshekk biss għamiltilha.

TEREŻA: [*Bil-ħerqa*] Tajtha xi daqqtejn? Ċarrattilha l-għonnella?

MARIJA: Hallini nkompli, trid, għax sa ttellagħhomli. Mela x'nagħmel! Inċarrtilha l-għonnella ta' sitt liri jew iżjed... għonnella tal-ħarir — biex ikolli nħallasielha mill-flus li faddalt mas-sinjuri.

TEREŻA: Mhux int għedt li mhux daqshekk biss?

MARIJA: Mela ħallini nkompli: X'ħin tlaqtilha idha beżgħet minni, tgħidlek ittaptaphieli u kienet ser taqbad u taħrab. Qbadtha minn spallitha. Bil-mod, għedtilha. Għad ma spiċċajtx. Issa tella' d-dublett sa' rkobbtejk, għedtilha. — Twerwret. Id-dublett sa' rkobbti? saqsietni mwerwra. Mela qed tiġġennen? Mela jiena xi darba tallajt id-dublett sa rkobbti? — Għidli ħaġa għedtilha: Jekk is-sinjurini tal-ibliet, it-tfajliet tal-imħallfin, tal-avukati u tobba, itellgħu d-dublett sa rkobbtejhom, biċċa ta' raħlija bħalek jidhirlek li int speċjali? — Bdiet tibki. Ma ttellax id-dublett int, intellagħhulek jien, għedtilha... Nugżak lill-kappillan, qaltli. Ma tridx ittellgħu? għedtilha, mela ħa ntellagħhulek jien! U hekk għamilt. Toħroġ minn hawn u saba' ħariet, kellha rkobbitha xiber kallijiet. Imbagħad għedtilha — Issa ħares lejn irkobbtejja. Qed tarahom kemm huma ndaf? Is-sinjuri li kont seftura magħhom għallmuni nilbes u nitnaddaf, ja maħmuġa li int — tifla ta' gabillott ħej! Issa jiena nugżak lill-kappillan! — x'sa tgħidlu, saqsietni bid-dmugħ f'għajnejha — ngħidlu jixtrilek sapuna!

TEREŻA: Oħt, kollox għamilt sewwa, kien ħaqqha. Imma daqqtejn messek lgħabtomlha biex tneħħilha l-ksuħat li għandha. Ma għedtilhiex xi ħaġa oħra?

MARIJA: Biex ingħidlek kelli ħsieb qabel nitlaqha minn idejja ntaptpilha tnejn imma kif kont qed nuriha rkobbti ttendejt li kien hemm Ġanni ta' Duminka qed iħares lejna minn wara ħajt tas-sejjieħ u jiena u hi tlaqna niġru. Dak Ġanni taf x'fih hux! Dawn tar-raħal ħafna skrupli u jnemmsu daqs in-nemes għall-fenek.

Jinstama' leħen minn ġewwa — Martin missierhom, igħajjat: Tereż! Tereż! *Din ma tweġibx, tidher imgħaddba u tgerger waħedha.*

MARIJA: Għajtilha Tessy!

Il-missier jinstama' jgħid xi ħaġa. Mill-kliem kollu jiftiehem biss. Inħosskom ħadtuli rasi! Mhux li tiżżewġu ma ddumux! *Imbagħad jarġa' jsejjaħ:* Marija! Marija! *Din lanqas twieġeb.*

TEREŻA: Għajtilha Mary!

Martin jitfaċċa mgħaddab b'idejh fuq ġenbu bħal wieħed li ma jiflaħx iżomm iżjed.

MARTIN: Isimgħu wliedi, ommkom, Alla jaħfrilha Marija u Tereża kienet issejħilkom u jiena ma bi ħsibnix noqgħod nitkessaħ insejħilkom bl-Ingliż. Hawn fejn wasalna! mhux biżżejjed li qed naqa' għaċ-ċajt is-sejħuli papa quddiem in-nies! U fil-ħwienet x'ħin immur għall-pinta, Tieħu qatra magħna, papa? igħidli Karmnu tan-Nini. U erħilu kulħadd jinfexx jidħaq. U x'ħin jarawni nieħu għalija, joqogħdu jgħiduli li kienu qed jiċċajtaw ta' ħbieb. Imma jiena, wliedi, dan iċ-ċajt qed inħossu kollu hawn [*Juri qalbu*]. Ma niflaħx iżjed għal ilsien in-nies. Issa lbieraħ għedtuli biex nibda ngħagħal lin-nies isejħuli Sur Martin. Uliedi, tridu tarawni naqa' mejjet fl-art bil-mistħija? Għiduli ħaġa, in-nies ta' tas-Sliema li kontu magħhom x'għamlulkom biex dawwrulkom raskom hekk? — U ħalli ngħidilkom ħaġa oħra, uliedi. Qaluli li meta titħaddtu ma' xebbiet oħra qegħdin titkessħu żżellqu xi kelma bl-Ingliż ukoll biex turu ruħkom aħjar minnhom. Għiduli ħaġa, din għallmuhielkom in-nies ta' tas-Sliema wkoll? Ġibtuni f'ilsien in-nies u li ma kienx għax qed nistenna li sa ħmistax oħra tkunu żżewwiġtu kieku tlift il-boxxla u bgħattkom it-tnejn għand ix-xjaten.

TEREŻ: Papà. Ma jidhirlekx li . . .

MARTIN: [*Jaqt għalba kliema b'għajta*] Hallik minn papà. Targax issejjaħli papà, għax infarrak rasi mas-saqaf. Isimgħuni, uliedi. Ħarsu lejn din il-għorfa. [*Juri b'subgħajh madwar il-għorfa*] Hawnhekk għexu qabilna

tlitt ġenerazzjonijiet – tinsewx uliedi li din id-dar għandha aktar minn mitejn sena. Dejjem kienet tal-familja. F'din id-dar ħadd qatt ma sejjaħ lil missieru 'papà'. [*B'għajta ta' wieħed mitluf minn sensih*]. U lanqas ma sa nħalli lilkom twaqqgħuni għaċ-ċajt. X'papà, papà! F'din id-dar il-missier dejjem sejjħulu 'Tata, missier, ta. L-aktar li nħallikom tgħiduli Pa-Pa biss, tafux, imma papà le. Araw li ma ssejħulix papà quddiem in-nies! Għax kont nieħu gost nqatta' siegħa l-ħanut mal-ħbieb mħabba lsien in-nies issa lanqas għadni mmur.

TEREŻA: Imma pa... [*Tkun ser tgħid papà*]

MARTIN: [*Jerġa' jaqtalha kliemha*] Ieqaf hemm, Pa biss. Ara żżid magħha. sa hemm biss, Pa, – papà qatt – Qatt, qegħdin tifhmu?

MARIJA: Għax taf x'jidhrilna aħna... jidhrilna li trid tara mhux x'kont imma x'int. L-għarus tiegħi u ta' Terry.

MARTIN: Tereża... Tereża!

MARIJA: Terry!... Terry...

MARTIN: [*Igħajjat b'ħanġra daqsiex*] Tereeżża!... Tereeża!... Qtajtli qalbi. Hux ta' Terry tridha? mela Terry int. Fl-aħħar mill-aħħar, ħmistax oħra jiena nkun ħlist minnkom. Jitqanna bikom ħaddieħor. [*Jimsaħ il-għaraq immasħan*] X'kont ser tgħidli, Marija?...

MARIJA: Mary!

Jibqgħu jgħajjtu hi Mary, hu Marija, sakemm....

MARTIN: [*Iċedi l-armi*] Irbaħtu intom. Mela Terry u inti, ġawhra ta' qalbi, Mary. Mur ġib 'l ommkom, Alla jaħfrilha win-nanna Gerit. [*B'leħen ironiku ta' wieħed imxabba'*] Mela beċċun tiegħi Mary. X'kull waħda wkoll, aħjar flok nirrabja nidħaq u ngħaddi kollox biċ-ċajt. Imma demmi ma jagħtinix. Mela Mary ta' qalbi kont qed tgħidli...

MARIJA: Papà, kont qed ngħidlek...

MARTIN: Pà, pa biss... għall-inqas nofs tirbħu intom u nofs nirbaħ jien. Kollox intom le. Kollox mhux sewwa. Jiena għadni ħaj, fl-aħħar mill-aħħar.

MARIJA: U isa, papà.

MARTIN: Pa, għedtlek!

Wara li jdumu ftit jgħajjtu l-wieħed pa u l-oħra papà hu jċedi.

MARTIN: Irbaħtu din ukoll. Hudu kollox, uliedi. Hudu l-biċċa l-oħra ta' missierkom ukoll – sejħuli papà. [*B'leħen ta' wieħed mgħaddab, għal*

tliet darbiet] Papà. . . Papà. . . Papà le, le, dil-kelma ma nidraha qatt u għalija spiċċat dik il-pinta nbid ta' kull filgħaxija għand Kalanġ tal-Fenek għax qatt ma jkolli l-ħila narġa' nidħol il-ħanut tiegħu iżjed.

MARIJA: Kont qed ingħidlek, papà, tara mhux x'kont imma x'int illum. L-għarajjes tagħna illum saru nies importanti. It-tnejn telgħu fil-Gvern u dalwaqt jibdew jikkmandaw lil Malta. Ma jidhirlekx li l-għarusa ta' raġel li tela' fil-Gvern għandha d-dritt tibda ssejjaħ lil missierha papà?

TEREŻA: U li inti issa għandek id-dritt tibda tissejjaħ is-sur Martin?

MARTIN: L-għarajjes tagħkom huma tfal mir-raħal. Wieħed mastrudaxxa u l-ieħor bil-ħanut. Telgħu fil-Gvern u issa saru jikkmandaw lil Malta, kif qed tgħidu. Imma, għiduli uliedi, m'għadux veru li intom ulied Martin u l-għarus tiegħek Tereż huwa t-tifel ta' Ġamri tar-Rewrew u tiegħek Marija t-tifel ta' Lonzu tax-Xatt? Allura għax telgħu fil-Gvern, ngħid jiena, ma għadhomx li kienu? Hemm bżonn ninsew x'konna, Santa Marija?

MARIJA: Il-*boy-friend* tiegħi taf x'kien igħidli, papà?

MARTIN: Il-*boy-friend*, binti? Dan x'ikun, għoġol, nagħġa, ħmar jew xkora patata, għax jiena f'dan nifhem.

TEREŻA: *Boy-friend* bl-Ingliż.

MARTIN: [*Jitlagħlu*] U mela int ma tafx li missierek ma jafx bl-Ingliż? Għalfejn qed titkessaħ miegħi wkoll? Mhux biżżejjed li qed titkessaħ mal-barranin?

MARIJA: *Boy-friend* bl-Ingliż tfisser, kif nibda ngħidlek, il-ħabib.

MARTIN: [*Imwerwer*] X'qed tgħid, binti? Mela qed titlef rasek? Ma tafx li int għarusa? U x'isir minni u minnek jekk jisma' l-għarus tiegħek li kellek ħabib?

MARIJA: U fejn sejjer b'rasek, papà. Dan *boy-friend* biss taf.

MARTIN: Imma x'inhu sewwa għidli *boy-friend*? għax ġibtuli għajnejja wara widnejja.

MARIJA: Fejn naf, biex ma tiddejjaqx ikollok *boy* tifel, mhux tifel żgħir tafx, ġuvni, ngħidu aħna grazzjuz li toħroġ miegħu.

MARTIN: [*Irodd is-slaleb*] U din il-moda ġdida tgħallimtuha minn għand is-sinjuri ta' tas-Sliema wkoll, binti?

TEREŻA: Biex qed tistagħġeb papà? Is-sinjurina Nellie tas-Sinjura Briffa li kont magħhom kellha *boy-friend* ukoll. Il-papà wil-mamà kienu jafu bih. Qatt ma qalulha xejn. U huma nies tal-Knisja, tafx, Aħjar minna

wkoll. Għax jitqarbnu kull ġimgħa. X'kull waħda, din x'fiha, li jkollok *boy-friend*? Mhux kullħadd irid ikollu ma' min igħid kelma? Waħdek, xogħol biss, tiekol qalbek?

MARTIN: [*Ironiku*] Mela inti kellek *boy-friend*, Tereża, ġawhra ta' qalbi?

TEREŻA: Kelli u ma jiddispjaċinix daqs kemm kien gustuż.

MARTIN: Hux! U int Marija?

MARIJA: Mela jiena agħar minn ħaddieħor jew agħar minn oħti. Jiena wkoll kelli *boy friend*.

MARTIN: Tajjeb wisq... qed tagħtuni gost ta' mitt skud. U l-għarajjes tagħhom, l-imsejknin għarajjes li ser jibdew jikkmandaw lil Malta u 'l-Għawdex, jafu b'dan?

MARIJA U TEREŻA: Ara ma toħroġlokx xi kelma. Għax li ma ġiex id-diskors lanqas lilek ma konna ser nuru.

TEREŻA: [*Għal oħtha*]. Dil-ħmar tlablab wisq.

MARTIN: Uliedi, qed nara li aħna n-nies tar-raħal konna lura wisq. Intom mindu dħaltu sefturi man-nies ta' tas-Sliema sirtu fini u puliti wisq. Isimgħuni daqsxejn kif kienu jaħsbuha n-nisa ta' dari... Isimgħuni, wliedi u ara tgħidu xi kelma qabel nieqaf jiena.

MARIJA: In-nies ta' dari?... dari miet... illum id-dinja tbiddlet... Mela aħna għandna nibqgħu bħan-nisa ta' dari... biċċa ta' qlugħ ta' għonnella ma tħalli lil ħadd jara min ikun warajk u dublett ikaxkar sa saqajhom?... Baqax! Id-dinja titbiddel u aħna nibqgħu fejn konna?

MARTIN: Hekk taħsbu, hux uliedi? Aħsbu kif tridu imma jekk tħalluni, ser ngħidilkom kif konna naħsbuha r-raħal dari u kif għadhom jaħsbuha ħafna sal-lum dawk li għad ma sarux puliti bħalkom. Ġibu siġġu kull waħda u oqogħdu fejni ftit. [*Jagħmlu hekk*] Isimgħuni: Meta kelli ħamsa u għoxrin sena rajt 'l ommkom l-ewwel darba. Kienet sejra l-knisja. Ġmiel ta' xebba. Tbigħ is-saħħa. Mill-ewwel inġbidt lejha. Hi wara li ttendiet li kont qed inħares lejha bdiet tħares lejja wkoll. Imma ommha, in-nanna Gerit, Alla jaħfrilha, ittendiet. U ma stajtx inkellimha wiċċ-imb-wiċċ.

MARIJA: Miskin...

TEREŻA: Illum mhux hekk...

MARTIN: Naf, naf li llum mhux hekk. X'nagħmel? Kellimt lil Ġanna tal-Bubun, il-ħuttaba, għidtilha jekk twassalli ħotba lil Toni ta' Dovik għal bintu u ż-żwieġ jitnexxi nagħtiha ħamest ewwieq. Ġimgħa wara l-ħuttaba qaltli li kellmitli lil ommha. Din għall-ewwel qagħdet taħsibha

u sa fl-aħħar qaltli li kollox sew. U bdejt immur għandhom. Qatt ma ħallewni waħdi magħha. Dejjem bl-għassa tan-Nanna Gerit. Qatt ma fdatni minuta avolja ħadd ma kien jista' jgħid aqqal min ismi. Wara xi żmien għamilna l-partit. Jiena tajtha ċ-ċurkett u hija tatni l-maktur. Imma qatt ma ħriġna waħedna... dejjem flimkien taħt għajnejn in-nanna Gerit.

Tereża: Hi xi dwejjaq! Mur għidilhom hekk lis-sinjurini ta' tas-Sliema... l-aktar meta tibda tagħmel is-sħana u kulħadd joħroġ jippassiġġa Għar id-Dud.

Martin: Imbagħad wara xi żmien iżżewwiġna... kellna tieġ sabiħ. Imma wara t-tieġ damet tlitt ijiem ma ġiet toqgħod miegħi... [*Wara ftit*] U issa kif triduni uliedi nieħu gost meta nisma' lilkom tgħiduli bil-*boy friend*, wil-ħafna ksuħat ta' papà, Sur Martin u x'naf jiena? Uliedi, intom ma tixbhu xejn lil ommkom... tbiddiltu... bil-kemm nista' nemmen li intom tiegħi... Li kieku ommkom ma mitetx żgħira u ħallietni nħabbat wiċċi magħkom waħdi, kieku bħal issa...

Marija: [*Taqtagħlu kliemu*] Miskina l-mamà...

Martin: [*Jitlagħlu. Iqum minn fuq is-siġġu u jgħajjat*] X'mamà mamà! Kieku bħal issa qiegħda tismagħkom u tista' tqum mill-qabar kienet toħroġ għalikom u tħabbatkom ras ma' ras!...

Marija u Tereża bħal jaħbtu jibżgħu minnu. Jitwarrbu.

Martin: [*Ikompli*] Imma issa li hemm hemm. Jiena illum jaqbilli li ma naqlax inkwiet biex tistgħu tiżżewġu...

Tereża tbuslu idu. Martin juriha idu mċappsa bil-lipstick. Wara ftit donnu qagħad jaħsibha x'igħidilha...

Martin: Marija, għandek tkun illum ċappast ħafna tadam maż-żejt ma' xufftejk?

Tereża taqbad tidħaq.

Marija: [*Mgħaddba għax oħta qed tidħaq biha*] Papà, int lil Tereża xufftejha ma rajthomliex? Tiegħi biss jidher? Ara kif xufftejha kollha *lipstick* bħal tiegħi...

Martin: [*Mgħaddab*] Ejjew 'l hawn. [*Jersqu lejh imbażżgħa*] Rajthom xufftejn Tereża wkoll. Tallajtuhomli. U ara sa titilfuli l-paċenzja. [*Waqt li jgħid hekk jaqbadhom minn xuxithom u jħabbathom ras ma' ras. Marija u Tereża iwerżqu. Jitlaqhom u jkun ser joħroġ. X'ħin jasal fejn il-bieb jerġa' lura u jgħidilhom*] Issa li hemm hemm. Issa ma jaqbelx inħassar festi jew nagħti sodisfazzjon lin-nies għax-naħbat agħar. Illum jaqbel

lili u lilkom li żwieġ tagħkom iseħħ. Lilkom biex tieħdu l-istat tagħkom u jiena biex neħles minnkom. Minn hawn u ftit ieħor jaslu l-għarajjes tagħkom. [*Lil Marija*] Xħin hu?

MARIJA: Dalwaqt il-ħdax...

TEREŻA: Hi, x'waħda din, dalwaqt jaslu...

MARTIN: Il-ħin dieħel. L-għarajjes tagħkom bil-mistednin ftit ieħor jkunu hawn. Lestu l-mejda – Qis li ma tagħmlux xi xenata li tista' tħassar l-għerusija għax dik tkun l-akbar disgrazzja tiegħi... qassmu l-mistednin ta' Marija naħa u ta' Tereża oħra, għax Alla jbierek l-għarajjes tagħkom wil-mistednin lanqas huma tal-istess partit u qis li ma tinbxux lil xulxin... biex iseħħ il-partit u wara ħmistax oħra k'Alla jrid titilquli minn hawn ħa noqgħod waħdi... Jiena sejjer fil-kċina nieħu ħsieb il-borma [*Joħroġ*].

TEREŻA: X'kull waħda, illum il-papà għamilhielna. Kemm baqa' lura!

MARIJA: U mhux int ilsienek twil?

TEREŻA: Ilsienek twil int. Dan x'għandu x'jaqsam?

MARIJA: X'ridt tgħidlu bil-*boy friend?* Ma tafx in-nies tar-raħal kemm huma skruplużi?

TEREŻA: Ma għandekx xi tgħid? Mela int ma ftaħartx bil-*boy friend* tiegħek ukoll?

MARIJA: Imma int semmejtu l-ewwel, ja paċpaċa li int.

TEREŻA: Paċpaċa int. Ara ma ngħidlekx!

It-tnejn dejjem jisħnu għal xulxin – leħenhom jogħla sa twerżiqa.

MARIJA: Trid titfa' l-ħtija fuqi, ja paċpaċa?

TEREŻA: Paċpaċa int għax lanqas taf xi tkun qed tgħid.

MARIJA: Jiena għandi għaqal biex nixtrik u nbigħek. Għalhekk mas-sinjuri dejjem kont stmata, mhux bħalek!

TEREŻA: Stmata ħej. Għalhekk mhux fil-kċina waħdek dejjem kont tiekol.

MARIJA: Jiena mas-sinjuri qatt ma ħadt kunfidenza. M'iniex wiċċi tost!

TEREŻA: Ajma min qed jitkellem! Qed tgħid hekk għax għajjura. Lili s-sinjur kien iżommni niekol fil-mejda mas-sinjura.

MARIJA: Għas-sabiħ wiċċek!

TEREŻA: Xi trid tgħid bih dan il-kliem? [*Idejha f'wiċċha*].

MARIJA: Narġa ngħidlek, għas-sabiħ wiċċek!

TEREŻA: [*Idejha ponnijiet ma' wiċċ Marija*] Għidli xi trid tfisser, qed ingħidlek għax sa niggranfak.

MARIJA: Trid taf? Mela ħalli ngħidlek! [*Kif tgħidilha hekk taqbadha minn xagħarha. L-oħra taqbadha minn xagħarha wkoll. Twerżiq kbir. Jiġi jiġri missierhom bil-bastun f'idu.*]

MARTIN: Sa tisktu, ja żewġ imġienen! Dalwaqt jiġu l-għarajjes tagħkom u jekk isiru jafu x'żewġ anġli fikom, kemm tinħabbu, kemm intom bil-għaqal, nibża' li jisfratta kollox u tibqgħuli ma' wiċċi. [*Lil Marija*] Żgur inti bdejtha dix-xenata! Taf għax ma nagħtikomx xebgħa bastun...

Marija u Tereża jitilqu 'l xulxin, jirranġaw xagħarhom u ħwejjiġhom jitnaddfu u jlestu għall-għarajjes, sektin. Martin jarġa' joħroġ jonfoħ. Joqogħdu bi kwiethom sa kemm....

MARIJA: Int dejjem tobgħodni... anki missieri ma jaħmilnix... lili biss ra...

TEREŻA: Oqgħod, ja mikduda...

MARIJA: Kulħadd bil-preferenzi. Anki fid-dota jiena mort l-agħar.

TEREŻA: Ara ma ngħidlekx. It-tomna raba' tas-Sinet li ħadt int aħjar minn tiegħi...

MARIJA: It-tomna raba' ta' Marzena li ħadt jiena fiha ħafna blat. Jien għandi mniex ingerger.

TEREŻA: Imma tiegħek fiha iżjed minn tomna.

MARIJA: Tomna biss fiha... tomna biss, taf...

TEREŻA: Fiha iżjed...

MARIJA: Ħallini minnek, Jien mort l-agħar...

TEREŻA: Kif mort l-agħar? Mort l-agħar jiena.

MARIJA: Għid fiex mort l-agħar.

Idumu jgħajjtu hekk wiċċ imb-wiċċ. Jmieru lil xulxin sakemm jerġgħu jaqbdu f'xagħar xulxin. Twerżiq.

MARTIN: [*Jgħajjat minn ġewwa*] Ja xjaten li intom, sa tisktu... jekk tinħaraqli l-patata mħabba fikom noqtolkom it-tnejn...

Marija u Tereża jinfirdu minn xulxin. Għal darba oħra jirranġaw xagħarhom u jerġgħu jaqbdu jiffaċendjaw sakemm targa' taqbad....

TEREŻA: Dejjem tiġbed lejk. Kollox trid għalik. Il-farda tan-nanna Gerit

mhux int ħadtha?

MARIJA: Wid-dublett ta' mitt lembuda tan-nanna Gerit min ħadu?

TEREŻA: Ajma ħej. Sa nilbes id-dublett ta' mitt lembuda u mmur nippassiġġa Għar id-Dud bih, arani. Dak x'jiswa?

MARIJA: Mela ma jiswiex! Dak antikità. Mur bigħu biex tara x'iddaħħal tiegħu.

TEREŻA: U ħallina minnek . . . .

MARIJA: U żgur, ma sibtx xi tgħid issa. Iċ-ċappetti taż-zija Żabbetta min ħadhom?

TEREŻA: Antikalja. Għax ma tgħidlix min ħa l-imsielet taz-zija Marinton?

MARIJA: Hadthom jiena, Ma jiswewx ħabba.

TEREŻA: Kemm int ta' sebgħek f'ħalqek!

MARIJA: Daqskemm int ta' sebgħek f'ħalqek int. Il-polka tan-nannu min ħadha?

TEREŻA: Għax ma ssaqsix min ħa ċ-ċintill tan-nannu u dak il-ġmiel ta' ġarikor?

MARIJA: Kiesħa. Taf x'imissek tgħid, min ħa l-ġiżirana tal-mamà — dik tiswa ħafna flus.

TEREŻA: Il-ġiżirana, jekk jogħġbok, ħadtha jiena u dik mhix ġejja minn tal-mamà imma xtrajtha jiena bi flusi.

MARIJA: Giddieba!

TEREŻA: Giddieba int u min igħid li ma intix!

MARIJA: Iva eh, jiena giddieba? Mela ħalli nurik jiniex giddieba.

Jerġgħu jaqbdu f'xagħar xulxin. Twerżiq. Jiġi jiġri jonfoħ missierhom bl-imrewħa tal-kenur. f'idejh. Jagħtihom daqqtejn kull waħda fuq il-warrani. Imbagħad b'xagħar rashom f'idejh it-tnejn b'leħen mgħaddab għal darb'oħra jgħidilhom.

MARTIN: Demonji — Ma għedtilkomx li l-għarajjes tagħkom dalwaqt jaslu? Ma tafux toqogħdu bi kwietkom għal ftit? [*Jitlàqilhom xagħarhom*] Isimgħuni, uliedi, jekk dan iż-żwieġ jisfratta jiena nsiefer jew mmur naqbeż minn x'imkien . . . Jekk dan iż-żwieġ jisfratta ma ssibux raġel ieħor li jeħodkom. Tafu kemm siefru rġiel dis-sena? . . . Ma ssaqsunix? . . . ngħidilkom jien . . . Dawn l-aħħar snien siefru daqskemm hawn nies Għawdex kollu . . . hekk qalli Mastru Karm . . . U taf x'qalli Mastru Karm ukoll?

. . . qalli li dalwaqt jasal iż-żmien li għal kull ġuvni jkun hawn sitt xebbiet. . . Jekk dan iż-żwieġ jisfratta intom tibqgħu ma' wiċċi. . . u jiena mbagħad ma nafx x'isir minni. . .

Taħbita fil-bieb. Il-bniet jirranġaw ruħhom malajr — fuq xogħolhom qisu ma ġara xejn. Martin imur jiftaħ.

MARTIN: [*Lil Tereża*] Tereża, ġie Ġużepp.

ĠUŻEPP: Ġejna kmieni għandu jkun. . .

MARTIN: [*Iressaq lil Tereża li tagħmel ta' bir-ruħha qed tistħi*] Hawn Ġużepp, Tereża, ilħa tistenniek. Jaħasra tħobbok wisq. Imma baqgħet mistħija ħafna avolja għamlitha man-nies. . .

ĠUŻEPP: [*Jieħu id Tereża f'idejh. Jagħfasħiela, imbagħad isaqsiha*] Kuntenta? . . . Kollox jasal hux, Tereż? Ilni bi ħsiebek ħames snin. Kemm domt Malta man-nies kont narak ftit wisq, ftit meta kont tiġi tara lil missierek. Issa sa fl-aħħar wasalna. . . ħmistax oħra ntejjġu. Ferħana Tereża?

TEREŻA: [*Titbissimlu grixtija grixtija u minn taħt ilsien tgħidlu mħejma*] Kuntenta ħafna. . . Imma. . .

ĠUŻEPP: Hemm xi imma, Tereż? Mhux biżżejjed taqtaqtli qalbi sa għedtli iva? . . . Ma għadekx bil-ħsieb ta' xi Malti hux? [*Bid-daħka*]

TEREŻA: Tridx tmur! Ġuż, mela aħna tal-istess drawwiet tal-Maltin. Jiena lilek ħabbejt, lilek biss. Imma qalbi sewda għax ser ikolli nħalli lil papà. . . u lil oħti Marija. . . ma tafx, ħajja ġdida. . . ħsebijiet ġodda. . . meta tiżżewweġ toħroġ mid-dar għal kollox.

ĠUŻEPP: U la tinkwetax. Aħna mhux fejn missierek ser inkunu noqogħdu?

MARTIN: Dak il-post tal-pjazza imbiegħed imma aħjar minn dak li hawn fejni. Ma qbiltux fuq il-kera?

ĠUŻEPP: Xi qbilna. . . tawh rigal ta' ħamsin lira u ħadhuli. . . mhux għax ma kontx raġel nagħtih ħamsin lira rigal imma ma ridtux jiskappriċċani.

MARTIN: [*Rassenjat*] Tkun magħmula l-volontà t'Alla. . . [*Lil Tereża*] Mur agħti daqqa ta' għajn dak il-għaġin u l-patata. . .

TEREŻA: [*Toħroġ. Hi u ħierġa tħares lura lejn Ġużepp. Tarah dahru lejha u bil-mod tgħid lil Marija*] Inkedd; tiegħek mhux mgħaġġel jiġi jarak.

Marija tgħaqqad il-ponn minn taħt u Tereża titlaq 'il barra. Imma dak il-ħin tinstama' taħbita oħra fuq in-naħa l-oħra tal-bieb. Martin imur jiftaħ.

MARTIN: Wasal Karlu. Għaddi, għaddi. Marija, wasal l-għarus tiegħek ukoll. Issa aħna lkoll. Issa familja waħda.

Marija tmur tifraħ bih. Tgħidlu jgħaddi. Karlu imma, waqt li qed iżommilha idha f'idu, iħares ċass lejn in-naħa l-oħra... lejn Ġużepp. Minn naħa l-oħra Ġużepp iħares lejh ċass ukoll. Jidher li ma kinux qed jistennew lil xulxin. Sa dal-ħin terġa' tkun daħlet Tereża li tmur in-naħa tal-għarus tagħha.

MARTIN: [*Mifxul*] Tħarsux hekk bl-ikrah lejn xulxin, qiskom sa tibilgħu wieħed lil ieħor.

TEREŻA: Mela ma għedtilhomx li l-partit kien ser isir tat-tnejn f'daqqa?

MARIJA: Papà, x'għamiltilna?

MARTIN: Uliedi, ma għedtilhom xejn. [*Lil Karlu*] Int oqgħod bil-qiegħda hawn. [*Lil Ġużepp*] u int hawn. Int, Tereża, oqgħod fejn Ġużepp u inti, Marija, fejn Karlu. [*Iqaħqaħ griżmejh bħal wieħed li qed ibati jfisser x'għamel*] Le, ma għidtilhomx li kont ser inlaqqagħhom flimkien. Meta kellimt lil Karlu rajtu li lil Ġużepp ma jistax jarah b'għajnejh. [*Ġużepp jaħbat ser iqum bil-ponn imgħaqqad. Tereża tniżżlu bil-qiegħda*] Meta lil Karlu semmejtlu lil Ġużepp rajt li lanqas ried biss jisma' bih. [*L-istess Karlu jaħbat ser iqum għal Ġużepp imma Marija tniżżlu bil-qiegħda*] Isimgħuni, uliedi. La tisħnux għal xulxin. Jekk hawn xi ħadd ħati ta' din il-laqgħa tagħkom bla ħsieb huwa jiena. Tafu għax laqqajtkom hawn? Laqqajtkom għax ma rridx biss naħseb li ż-żewġ uliedi li dejjem trabbew fl-imħabba ta' xulxin, waħda ma tgħaddix mingħajr l-oħra, meta jiżżewġu jibdew jobogħdu lil xulxin. Kif għidt jiena, Marija li jekk tixtri biċċa ċikkulata ma tinżlilhiex jekk ma tagħtix biċċa minnha lil oħtha u Tereża jekk tixtri ratal qubbajt fil-festa tar-raħal kienet tieħu ratal ieħor lil oħtha daqs kemm tħobbha, meta jiżżewġu ser jitilfu din l-imħabba u flok jinħabbu jibdew jobogħdu lil xulxin?... Għax nafuha aħna, jekk ir-raġel tal-waħda ma jkunx jaħmel lir-raġel tal-oħra jibda l-inkwiet fil-familja u dan ma ridtux jiena... U meta jkun hemm il-frott, meta Tereża 'kk Alla jrid ikollha għaxart itfal bħal ommha u Marija għaxra oħra, dawn it-tfal meta jgħaddu fejn xulxin jibdew iħarsu bl-ikreh lejn xulxin ukoll? Imbagħad din il-mibegħda kollha għalfejn? Għax intom kandidati ta' żewġ partiti wieħed kontra l-ieħor? Il-Partit tas-Sofor huwa kontra l-Partit tal-Ħodor. Imma ż-żewġ xbejbiet ta' Martin ma humiex kontra xulxin. U mela għaliex żwiegħom għandhom ikunu kontra xulxin? ... Għalhekk laqqajtkom hawn flimkien mingħajr ma għedtilkom. Issa jekk għamilt ħażin jew tajjeb għiduli intom...

Għal ftit jaqa' skiet kbir, sakemm Karlu iqum minn postu u joffri idu lil

Ġużepp. Dan jagħfasħielu. Jitgħannqu bħal żewġ ħbieb. Tereża u Marija imqanqlin jitgħannqu flimkien. Martin jimsaħ id-dmugħ. Jinstama' taħbit minn żewġ bibien mnejn daħlu Karlu u Ġużepp. Marija u Tereża jmorru jifħu, kulħadd in-naħa tiegħu. Mill-bieb mnejn daħal Karlu jidħlu wieħed wara l-ieħor Toni, ħuh, pulizija bil-frank, is-surmast ta' l-iskola, Fredu, u Wiġi kandidat ieħor tal-Partit tas-Sofor u mill-bieb mnejn ikun daħal Ġużepp jidħlu t-tabib tar-raħal, Pawlu u Karmnu, żewġ kandidati oħra mill-Partit tal-Hodor. Martin ferħan jeħdilhom b'idhom wieħed wieħed. Imma milli jidher, il-ħbieb tal-wieħed ma kinux jistennew lil ħbieb tal-ieħor. Barra s-surmast wit-tabib tar-raħal li jmorru jifirħu b'xulxin l-oħrajn jibqgħu ssummati jħarsu lejn xulxin donnhom iridu jaħbtu wieħed għal ieħor. Skiet imbarazzanti. Tereża u Marija iħarsu lejn xulxin mifxula, ma jafux x'jaqbdu jagħmlu sakemm. . .

MARIJA: [*Tgħid lil missierha mifxul ukoll*] Jaqaw din biċċa oħra tiegħek?

MARTIN: [*Iqaħqaħ grizmu u jgħid*] Biċċa oħra tiegħi għall-ġid ta' kulħadd. U mhux minn rasi, tafux, Ridt nagħmlilkom. . . ridt nagħmlilkom. . . x'kelma qalli l-kappillan. . . [*B'sebgħu fuq nagħsu*] Iwa, ridt nagħmlilkom surpriża. . . Lill-Kappillan għedtlu kemm kont inkwitat għax uliedi kienu ser jieħdu żewġ ġuvintur mill-aħjar, ma ssibx bħalhom jekk iddur Għawdex kollu, imma mbagħad ħej, ma jaħmlux lil xulxin qishom kelb u qattus. Il-Kappillan, qalli, għandi ħasba. Ismagħni, Martin. . . Qalli laqqa' l-għarajjes ta' uliedek fil-ġurnata tal-partit ma' xulxin mingħajr ma jkunu jafu wieħed bl-ieħor. . . agħmel partit wieħed. . . u stieden tlieta mill-ħbieb tagħhom għall-festa. . . bla preferenzi, biex ħadd ma jkollu xi jgħid; dik ġurnata ta' ferħ u żgur jagħmlu ħbieb. Jekk ma jagħmlux, mela lix-xebbiet tiegħek ma jħobbuhomx biżżejjed. U mexxiet, għax araw Ġużepp u Karlu ħadu b'id xulxin u jiena ferħan ħafna. Biex ħadd ma jkollu xi jgħid stedint tnejn tal-iskola wkoll — lis-Surmast mal-ħbieb ta' Karlu u lit-tabib mal-ħbieb ta' Ġużepp. Issa għiduli intom għamiltx tajjeb jew le.

Ġużepp u Karlu jeħduha wieħed b'id u l-ieħor b'oħra, sinjal li l-ħasba tiegħu imxiet.

TABIB: U lill-Kappillan ma stedintux, Martin?

MARTIN: Stedintu. Imma taf x'qalli, Qalli, Martin, li kont nista' ninqasam fi tnejn kieku nofsi kont mmur mal-ħbieb ta' Karlu win-nofs l-ieħor mal-ħbieb ta' Ġużeppi. Imma billi ma nistax ninqasam l-aħjar ma niġix. — U din x'fiha, għedtlu, Sur Kappillan? Ser joqogħdu jaraw?

KARLU: Sewwa għedtlu. Dal-biża' għalfejn?

ĠUŻEPP: Tassew. Dal-kappillan x'ħaseb li aħna, tgħid?

MARTIN: Mela wliedi, tafu x'qalli? Hareġ kaxxa sulfarini bħal din millbut. Qalli qed tara din is-sulfarina? [*Martin jagħmel dak li jgħid*] Arani, mela. Qabbad sulfarina. Qalli rajt kif ħareġ in-nar malli s-sulfarina messet mal-kubrit? – Rajt, sur kappillan, għedtlu. Qalli Martin, hekk ukoll il-partiti joħroġ in-nar minnhom malli jmissu ma' xulxin, jew xi ħadd imiss magħhom. Jiena nibża' minn-nar. Għandi suttana ġdida ma rridx naħraqha... Xi trid tgħid bih dal-kliem, sur Kappillan? saqsejtu – Martin, qalli, il-bniet tiegħek ser jieħdu żewġ ġuvintur ma hawnx bħalhom ir-raħal kollu, imma għall-pulitka joqtlu... jisħnu wisq u jekk togħġob lil wieħed tiksirha mal-ieħor.

KARLU: Ara, Martin kliem il-kappillan ma għoġobni xejn. Dak li qal hu ma jgħoddx għall-partit tas-Sofor... il-partit tagħna partit tal-irġiel... [*Kif igħid hekk sħabu, Fredu u Wiġi jinqalgħu lejn in-naħa tiegħu, igħidu: Sewwa qed igħid – Il-partit tas-Sofor partit tal-galantomi eċċ.*]

ĠUŻEPP: [*Jisħon*] Isma' jiena ma għandix ħajta f'ilsieni... jekk qed tgħid li l-partit tal-Ħodor mhux partit tal-galantomi, ngħidlek li ma intix galantom int u lanqas niesek...

Sħabu, Pawlu u Karmnu jersqu lejn in-naħa tiegħu u l-erbgħa jħarsu bl-ikreh lejn xulxin...

MARTIN: Jaħasra, x'għamilt b'idejja!... dik kienet ċajta... ċajta tal-kappillan... ċajta biss... Isa, surmast, tabib, jaħasra, għidu kelma għallġid... tħalluhomx iħassru festi...

SURMAST: [*Lil Karlu*] Aħna ser nitbellhu, jew? Illum waqt il-ġlied? Jiena biex nieħu qatra ġejt mhux biex nismagħkom titlewmu? Isa, Karl, ħallina minn dan...

TABIB [*Lil Ġużepp*]: Iva narrak imbierek, jiena ġejt ferħan li ser nieħu qatra u int ser tagħmel dix-xenata? Isa, arġgħu ħudu b'idejn xulxin.

KARLU: Mhux dak il-kiesaħ beda?

TEREŻA: Bdejt int u jekk jogħġbok lill-għarus tiegħi tgħidlux kiesaħ.

MARIJA: Għax ma ssikketx ilsienek, ja ħmara li int. Mhux l-għarus tiegħek beda?

MARTIN: [*Jonfoħ u jgħajjat*] Uliedi, ser tħassru kollox... [*It-tabib wissurmast ifittxu jberrduhom waqt li l-oħrajn jibqgħu jħarsu lejn xulxin donnhom iridu jieklu wieħed lil ieħor*]

TEREŻA: Lili tgħid ħmara? Lili, ja kiesħa. Ejja ħa nurik jiniex ħmara... [*Kif tgħid hekk tmur taqbad f'xuxet oħtha... Martin jagħti fuq rasu jgħajjat, Ifirduhom... ser tħassru kollox... Karlu u Ġużepp jżommu*

kull wieħed l-għarusa tiegħu. Għal ftit taqa' sikta kbira. Imbagħad. . .]

MARTIN: [*B'leħen miksur*] Ara x'kelli nara llum. . . u dan mħabba daqxejn ta' ċajta. . . din l-imgħarrqa politka. . . Karlu, Ġużepp, f'ġieħ Alla, ejjew ħudu b'id xulxin. . . ejjew. . . uliedi, għidulhom jieħdu b'id xulxin. Agħmluhom paċi. . .

SURMAST: [*Iressaq lil Marija lejn Karlu waqt li t-tabib iressaq lil Tereża ħdejn Ġużepp*] Inti, Tereża, aqbad b'idejn Ġużepp u inti, Marija, b'idejn Karlu. [*Karlu u Ġużepp jersqu lejn xulxin u bi tbissima jerġgħu jieħdu b'idu xulxin*]

KARLU: Kienet ċajta. . .

ĠUŻEPP: Ċajta biss. . .

MARTIN: Ċajta tal-kappillan. . .

SURMAST: . . . Prosit, hekk sewwa. . .

TABIB: Isbaħ mill-paċi ma hemmx fid-dinja. . .

MARTIN: Marija. . . Tereża, morru ġewwa ġibu qatra lill-ħbieb. . .

Joħorġu. . .

TONI: [*Waqt li l-oħrajn jitkellmu bejniethom*] Mur għidilna, Pawl, kemm kellek tikber meta konna għadna mmorru l-iskola tal-Gvern flimkien. . . Il-pulitka għamlitek nies. . .

PAWLU: [*Imfantas*] Mela jien kont ħanżir, Toni?

TONI: U fhimtni ħażin! Issa int bħal Koli ta' Xafrin? Dak jirgħa n-nagħaġ beda u jirgħa n-nagħaġ għadu. Int tħallat ruħek miegħu?

PAWLU: Mela moħħ ta' kulħadd xorta, Ton?

TONI: Hekk mhux. Ara int, Alla jbierek, kemm imxejt 'il quddiem.

PAWLU: Il-bniedem ħadd ma jkun jaf x'għandu jgħaddi minn għalih. Fejn qatt għaddieli minn rasi li għad irrid nibda nikkmanda lil Malta u Għawdex. . .

TONI: Bi ħsiebek tagħmel xi ħaġa sabiħa għar-raħal?

PAWLU: Jiena. . . u mela le. . . lill-kappillan ġa wegħedtu li nwaħħallu żewġ fanali quddiem iz-zuntier. . . nifthulu triq għan-naħa ta' Għajn Sigar. . . u nwaħħlu erba' fanali mal-ħitan. . . għax tkun għaddej bil-lejl lanqas tara taħlef. . .

KARMNU: [*Li jkun qed jissemma*] E, insejt tgħidlu li sa nqabbdu ħafna nies

jaħdmu. . . kemm Alla ħalaq. . . biex ħadd ma jgerger. . .

FREDU: . . . Imma dax-xogħol kollu, ngħid jien, kif ser tagħmluh jekk il-Gvern mhux f'idejkom?

WIĠI: Sewwa qed tgħidlu.

PAWLU: Ara x'qallek, elezzjoni oħra aħna nirbħuha.

KARMNU: Darb'oħra ma nitilfuhix il-pultruna tal-bellus li hemm f'dik id-dar sabiħa.

PAWLU: X'dar hi?

KARMNU: U dik id-dar fejn jiltaqgħu tal-Gvern x'jgħidulha bħal issa? Għidilna int Mast.

SURMAST: [*Ikun medhi jitkellem ma' oħrajn*] Lili qed tgħid?

KARMNU: Iva, lilek Mast. X'jgħidulha dik il-kamra fejn jiltaqgħu biex jitħaddtu kulħadd jgħid tiegħu?

SURMAST: Emminni ma nafx għal xiex trid tgħid. [*Isejjaħ lit-tabib*] Dott, ara Karmnu tagħna jrid isaqsik xi ħaġa. . . ma nistax naqbad x'inhi.

KARMNU: U dik, tabib, dik, għorfa bħal kamra kbira kbira fejn jiltaqgħu dawk li jikkmandaw lil Malta, Għawdex u Kemmuna. . .

SURMAST: Karm, żid Kemmunett u Filfla biex tkun semmejt kollox.

TABIB: Naf għalfejn qed jgħid. Għall-Assemblea Leġislativa.

KARMNU: X'kelma twila. . . il-kliem tal-iskola twil wisq. . .

It-tabib itaptaplu fuq spalltu u hu wis-surmast joqogħdu jitħaddtu bejniethom. . .

PAWLU: [*Lil Toni*] Taf x'qed ingħid, Ton. Lil Karmnu fraħtlu talli tala' fil-Gvern u lili lanqas kelma.

TONI: Ara taħseb li ma ridtx nifraħlek ukoll, taf. . . għalija jien bniedem tas-servizz, ġejt hawn biex nikkompanja 'l ħija Karlu u għada għall-uniformi bħas-soltu. . . wil-Bambin jeħlisna mill-politka. Issa jiena rrid minnkom. . . Kos, jaqbadni d-daħk x'ħin niftakar li konna l-iskola flimkien; min jaf kemm morna l-għalqa u ġrejna għall-bejtiet tal-għasafar u issa meta narakom ser ikolli nsellmilkom.

KARMNU: Mhux għalija, Ton, imma meta tarana sellmilna għax jekk ikun hemm xi ħadd ieħor li ma jsellimx ma nkunux nistgħu nagħmlu favuri. . .

PAWLU: Sewwa qallek Karmnu, sellem, biex ma nagħtu 'l ħadd xi jgħid. . .

TONI: U mela ma nsellemx. Lilkom nagħrafkom minn mil bogħod, imma qaluli li hemm erbgħin minnkom . . . dawn biex tagħrafhom kollha trid twaħħlilhom medalja . . .

FREDU: Taf li għoġbitni l-idea ta' Toni. L-ewwel ħaġa li nagħmlu malli nitilgħu fil-Gvern ngħaddu liġi biex kull min jikkmanda 'l Malta u Għawdex jibda jġib il-medalja . . .

PAWLU: Medalja sabiħa . . .

KARMNU: Medalja tad-deheb . . .

FREDU: U le tal-fidda biżżejjed . . . Nibżgħu għall-kaxxa ta' Malta, l-aħwa! basta medalja . . .

KARMNU: Hares, ħuti, in-nies mhux midalji trid imma x-xogħol . . . ħobż id-dar.

KARLU: [*Li jersaq fuqhom jissamma' ma' Ġużepp*] Min għamel xogħol daqs il-Gvern tas-Sofor? . . .

ĠUŻEPP: Tal-Ħodor għamel iżjed . . .

KARLU: Min fetaħ il-ġibjun?

ĠUŻEPP: Min bena skejjel l-aktar?

KARLU: Min fetaħ il-latrina tat-Tokk?

ĠUŻEPP: Il-partit tal-Ħodor!

KARLU: Mhux veru. Qed ngħidlek fetaħha l-Partit tas-Sofor.

Jibqgħu sa ftit ieħor imieru lil xulxin, wieħed igħid tas-Sofor, l-ieħor tal-Ħodor sa ma jibdew iferfru idejhom f'wiċċ xulxin. . . .

ĠUŻEPP: Issa telagħli. Intom is-Sofor taf x'intom? qabda nies ma temmnu b'xejn . . .

KARLU: U intom, intom taf x'intom? . . . qabda nies faċċoli . . . faċċoli . . .

Ġużepp u Karlu jkunu ser jaħbtu għal xulxin. Jferrquhom is-surmast u t-tabib waqt li l-oħrajn joqogħdu jħarsu donnhom jistennew jaraw xi taqtigħa. Dal-ħin jidħru deħlin minn ġol-kċina Martin, Marija u Tereża bil-gabarrè mimli xorb u ħelu għall-għarajjes wil-mistednin. It-tfajliet jinfexxu jwerżqu, bil-gabarrè ser jaqa' minn idejkom.

MARTIN: [*Lit-tfal*] Ħsiebkom f'dak il-gabarrè . . . għamilt ħafna spejjeż għal xejn . . . ser tħassru kollox . . . Niżżlu dak il-gabarrè fuq il-mejda . . . rażżnu l-għarajjes tagħkom feroċi li għandkom għax ma niflaħx iżjed għal dawn ix-xenati . . . [*Jagħmlu hekk — Kulħadd jiskot. Wara pawsa*] Issa ħalluni nitkellem . . . Isimgħuni, uliedi, Ġużepp u Karlu u intom sur-

mast u tabib araw jiniex qed ngħidilkom sewwa – [*Lil Karlu u Ġużepp*] Ejjew 'l hawn [*Jagħmlu hekk*] Intom tridu tiżżewġu lil uliedi? [*Inkwitat għax ma jitkellmux, igħajjat*] Tridu, jew le? [*Jagħmlu iva b'rashom*] Tridu. Kollox sewwa. Issa Ġużepp u Karlu isimgħuni, Tereża u Marija qatt ma kellhom xi jgħidu f'għomorhom ħlief illum mħabba fikom. Mill-bqija tfajliet kwieti ssemmix, tal-knisja, tal-ġabra. Jinħabbu ma jgħaddux waħda mingħajr l-oħra. [*Lil Ġużepp*] Jiena naf kemm tħobbha lil Tereż. Għidli s-seww. Lil Tereż trid taraha qalbha sewda mħabba fik?

ĠUŻEPP: Le ma rridx.

MARTIN: [*Lil Karlu*] Int lil Marija ma tħobbhiex anqas milli Ġużepp iħobb lil Tereża. Mhux hekk?

KARLU: Inħobbha daqs ruħi l-għażiża.

MARTIN: Mela lin-nisa tagħkom tkunu triduhom isellmu lil xulxin u jmorru għand xulxin, mhux hekk?

KARLU U ĠUZEPP: U mela le. . . .

MARTIN: [*Jaqbad id il-wieħed u l-ieħor*] Mela agħmlu paċi. Sa tieħdu lill-aħwa. Qisu li tgħixu bħal aħwa.

SURMAST: Bravu, sur Martin.

TABIB: Raġel tas-sens is-sur Martin.

MARTIN: Isaw Ġużepp u Karlu, agħfsu id xulxin. . . .

Jagħmlu hekk

KARLU: Kienet ċajta. . . .

ĠUŻEPP: Ċajta biss. . . .

MARTIN: U issa nixorbu qatra bis-saħħa tal-għarajjes.

Kulħadd jersaq fuq il-mejda u jieħu tazza xorb. Jgħidu flimkien: Bis-saħħa tal-għarajjes! xħin ikunu qed jerġgħu jqiegħdu t-tazzi battala, tinstema' taħbita fuq il-bieb. Martin imur jiftaħ.

MARTIN: Issa aħna lkoll. Hawn Kurun il-ħuttab. . . [*Ġużepp u Karlu jmorru jifirħu bih*] Ara Kurun. . . X'hemm Kurun. . . .

KURUN: Martin stedintni għall-qatra mal-għarajjes. Mhux hekk kien jixraq? Il-ħuttab jorbot u ġejt biex norbotkom. . . .

MARIJA: [*Lil missierha – innervjata*] Papà, lilna ma għedtilna xejn b'dan?

TEREŻA: [*Innervjata bħalha*] Kollox la antika.

MARTIN: Ma għedtilkom xejn... ridt nagħmlilkom... x'inhi l-kelma li qalli l-kappillan... [*Iħabbat sebgħu fuq nagħsu*]... sibtha... surpriża... Ridt nagħmlilkom surpriża. Għedt Marija u Tereża il-ħwejjeġ kollha tan-nanna għoġbuhom... kullma sabu fis-senduq... id-dublett ta' mitt lembuba... il-farda... il-kulè... ix-xinilja tas-suf... iċ-ċulqana... kullma ħalliet warajha... Għedt mela żgur li jogħġbuhom ukoll l-usanzi tan-nanna. Illum Kurun ser jorbotkom kif il-ħuttab rabat lin-nanna mannannu u lili ma' ommkom, Alla jaħfrilha. U hekk, uliedi, illum ser nerġgħu mmorru għall-antik... L-antiki nies tajba.

ĠUŻEPP: Jiena l-antiki jogħġbuni ħafna. In-nies tal-lum ksuħat għandhom wisq.

Pawlu u Karmnu jgħidu kliem li juru li jaqbdu.

KARLU: Taf li lili dawn id-drawwiet tal-antiki jogħġbuni wkoll! Id-dar għad għandna d-dublett tat-tieġ li żżewġet bih il-bużnanna u sidrija tan-nannu bil-buttuni lanġasin, ma hix sabiħa bi ftit.

SURMAST: Jiena dilettant tal-antik, xi darba ħallini narahom.

TABIB: Kemm kienu jilbsu isbaħ mill-lum l-antiki. Jien għandi mużew sħiħ id-dar.

FREDU [*Lil Martin*]. Aħna ser nieħdu qatra tal-għarajjes jew le?

MARTIN: Isa, Kurun fittex orbothom...

KURUN: Hawn jien arani... [*Lil Martin*] qiegħed erba' siġġijiet tnejn tnejn fejn xulxin fejn il-ħajt.

Martin jagħmel hekk. Igħinuh x'uħud mill-oħrajn.

KURUN: [*Lill-għarajjes*] Int Karlu u Marija oqogħdu din in-naħa; Tereża u Ġużepp din-naħa. [*Wara li qagħad iħares lejhom jitgħaxxaq bihom*] Xi ġmiel ta' xebbiet u ġuvintur. Karlu jekk iddur ir-raħal kollu ma ssibx tifla oħra bħal Marija tiegħek. [*Lil Ġużepp*] U xi ngħidu għal Tereża tiegħek, Ġużepp. [*Idur fuq Martin*] Habib, għandek tassew biex tifraħ li għandek żewġ xebbiet bħal dawn... qronfol tar-raħal tagħna... U fejnu ma jienix narah? Fejnu, Martin?

MARTIN: Min, Kurun?

KURUN: Qed infittex gabarrè u f'dal-gabarrè żewġ ċrieket tad-deheb biex norbtu l-għarajjes wir-riżq wil-barka.

MARTIN: Għal kollox ħsibtlek... Arani sa nġiblek kollox... [*Jidħol ġewwa jġib gabarrè b'żewġ ċrieket fih. Imur quddiem l-għarajjes*] Ġużepp, int iċ-ċurkett tiegħek ġibtu?

ĠUŻEPP: Mela le. Niġu għall-partit bla ċurkett? . . .

MARTIN: Ixħtu fil-gabarrè fejn dan, iċ-ċurkett ta' Tereża. [*Jagħmel hekk*]

MARTIN [*Lil Karlu*]: U int, Karl, lil Marija ma xtrajtilhiex xi ċurkett ukoll?

KARLU: U mela le. Hawn hu. [*Jixħtu fil-gabarrè*]

MARTIN: [*Lil Kurun*] Hawn il-gabarrè biċ-ċrieket. Fittex orbot, Kurun . . . orbot . . .

KURUN: [*Bil-gabarrè f'idu*] Kemm inħossni ferħan . . . żewġ ġuvintur u xebbiet bħal dawn fejn ser issib . . . [*Lil Ġużepp u Tereża*] Agħtuni idejkom ħalli ngħaqqadkom . . . Hekk, sewwa ħafna . . . u issa ċ-ċrieket . . . ħa naraw sewwa [*Idaħħal iċ-ċurkett l-ewwel f'sebgħa Ġużepp u mbagħad f'sebgħa Tereża*] . . . Jidħlu tal-qjies. [*Lil Karlu u Marija*] U issa intom agħtuni idejkom ħalli ngħaqqad lilkom ukoll . . . sewwa ħafna – wiċ-ċrieket . . . tal-qjies . . . jiġukom sewwa kollha . . . Jalla intom ukoll tkunu sewwa ma' xulxin sakemm jogħġob 'l Alla . . . sal-mewt . . . [*Martin jidher jimsaħ id-dmugħ. Kurun jittendi. Igħidlu*] Martin, illum nifirħu mal-għarajjes . . . ħallik mil-biki . . .

MARTIN: Hallini, Kurun, xħin niftakar li ser nitlef żewġ ġawhriet bħal dawk; l-għaxqa ta' ħajti wil-bastun ta' xjuħiti . . .

Tereża u Marija jħarsu lejn xulxin minn taħt 'il taħt.

KURUN: Alla jsabbar, Martin. [*Lill-mistednin*] X'qegħdin tagħmlu tħarsu biss? . . . [*Jersqu lejn il-mejda*] Middu idejkom l-aħwa, mela dan il-ħelu, u dan ix-xorb għalxejn?

Martin u x'uħud igħinuh iqassam ix-xorb. Kliem ta' xewqat sbieħ bħal 'Bis-saħħa tal-għarajjes, Alla jgħaddihom 'il quddiem . . .'

Wara x-xorb is-surmast wit-tabib jersqu fuq l-għarajjes, jeħdulhom b'idejhom, isellmu lil Martin u jitilqu. Bħalhom jagħmlu l-mistednin kollha. . . Kurun l-aħħar li jitlaq.

KURUN: [*Hu u ħiereġ*] Jekk Alla jrid, ma ndumx ma nerġa' nduq il-biskuttini tagħkom . . . taħt sena oħra . . . u għal għaxar darbiet bħal ommkom . . . Alla jgħaddikom 'il quddiem. Saħħa! [*Joħroġ wara li kulħadd ikun qallu saħħa, jwieġeb*] Grazzi ħafna taf! . . .

ĠUŻEPP: Issa, Màrtin, aħna ftehimna li mmorru sa Ta' Pinu . . . ma tiġix magħna?

MARTIN: Mhux illum. Minn joqgħod mal-kċina? Meta ttejġu u jkun kollox sew.

KARLU: U ejja, Martin. Tieħu gost fil-karrozza.

MARTIN: Mhux illum. Imma ħmistax oħra, jekk Alla jrid, niġi Ta' Pinu magħkom biex nirringrazzja lill-Madonna.

MARIJA: [*Tindieħes mal-għarus tagħha*] Kemm inħossni ferħana.

TEREŻA: [*Lil-Ġużepp*] Dalwaqt inkunu ta' xulxin.

L-għarajjes jitgħannqu. Fit-tagħniqa waqt li it-tnejn iħarsu lejn missierhom Tereża ssejjaħ li Ġużepp Joey u Marija lill-għarus tagħha Charlie... L-għarajjes biex ikomplu ċ-ċajta waqt li jgħannquhom isejħulhom Terry u Mary.

MARTIN: Bħu xi ksuħat...

ĠUŻEPP: Ċajta...

KARLU: Ċajta biss...

Jinfexxu jidħku. Imbagħad joħorġu 'l barra lambranzetta...

MARTIN: [*Xħin isib ruħu waħdu, b'għajnejh merfugħa lejn is-sema, s-swaba' ta' idejh imdaħħla ġo xulxin bħal min qed jitlob bl-akbar ħerqa jgħid:*] San Nikola tal-Venturi, Patri Bernard qalli li inti twassal iż-żwieġ tax-xebbiet... Ismagħni sewwa, San Nikola, jekk sa ħmistax oħra ma jinqala' xejn wiż-żwieġ jirnexxi, u jien neħles miż-żewġ xjaten li għandi, jiena nixgħellek xemgħa kuljum għal xahar u nsumlek ħobż u ilma għal xahrejn...

Jinżel is-Siparju

Mibdija fit-12 ta' Ottubru filgħodu 1955.
Mitmuma fil-15 tal-istess xahar filgħodu.